

Warszawa 29 września 2022 r.

BPS.DKS.KNI.0331.15.2022

**Szanowny Pan
Marcin Bosacki
Przewodniczący Komisji Nadzwyczajnej**

1. Czy system udzielania zgód na kontrolę operacyjną służb niemal wyłącznie przez wydział I warszawskiego Sądu Okręgowego jest słuszny? Jeśli nie, jak należy go zmienić?

Obecnie większość wniosków o zastosowanie lub przedłużenie stosowania kontroli operacyjnej rozpoznaje Sąd Okręgowy w Warszawie. Zajmują się tym sędziowie orzekający w wydziałach karnych tego sądu (wydziały rozpoznające sprawy w I instancji i wydziały karne-odwoławcze). Sąd Okręgowy w Warszawie rozpoznaje m. in. wszystkie wnioski kierowane przez Komendanta Głównego Policji, Komendanta CBŚP Komendanta CBZP Szefa CBA, Szefa ABW. Właściwość Sądu Okręgowego w Warszawie wynika z usytuowania siedziby organu występującego z wnioskiem (art. 19 ust. 2 ustawy o Policji) bądź wprost z treści ustawy wyznaczającego ten konkretny sąd (art. 27 ust 2 ustawy o ABW i AW, art. 17 ust 2 ustawy o CBA) Tego rodzaju system powoduje, że do jednego sądu wpływa niewspółmiernie duża ilość wniosków i to tak w ujęciu rocznym jak w rozbiciu na poszczególne miesiące i dni. Taka koncentracja nie ma uzasadnienia merytorycznego. Za celowe uznać należy rozdzielenie właściwości miejscowej do rozpoznawania wniosków dotyczących zatwierdzenia, zarządzania i przedłużenia stosowania kontroli operacyjnej pomiędzy inne sądy okręgowe. Brak dostatecznego uzasadnienia dla pominięcia faktu, że w Warszawie działają dwa sądy okręgowe. Sąd Okręgowy Warszawa-Praga nie powinien być wyłączony od czynności związanych z rozpoznawaniem wniosków w/w organów.

Przyjęcie zasady, że wnioskami uprawnionych służb w sprawie kontroli operacyjnej zajmują się różne sądy okręgowe, eliminowałoby sytuacje konieczności rozpoznania przez sąd (w praktyce 1 sędziego) kilkudziesięciu wniosków dziennie.

2. Czy wystarczająca jest kontrola parlamentarna nad służbami w postaci sejmowej Komisji ds. Służb Specjalnych? Jeśli nie, jak powinna być zmieniona lub rozbudowana?

Za pożądane uznać należy wzmocnienie pozycji Sejmowej Komisji ds. Służb Specjalnych względem kontrolowanych instytucji poprzez określenie w ustawach regulujących działanie poszczególnych służb obowiązku udzielania wyczerpujących i zgodnych z rzeczywistym stanem rzeczy informacji i wyjaśnień.

3. Czy wystarczający jest funkcjonujący dziś w Polsce system nadzoru i kontroli nad służbami specjalnymi oparty głównie na działaniach premiera RP oraz - ograniczonych - zadaniach sądów, Najwyższej Izby Kontroli i Sejmu RP? Jeśli nie - czy należy wzmocnić funkcje nadzorcze i kontrolne któregoś z tych organów, ich wszystkich, czy też powołać osobny, niezależny organ?

W obecnym stanie prawnym nie istnieje efektywna kontrola pracy służb specjalnych, a w szczególności stosowanej przez służby kontroli operacyjnej. Uprawnień ani możliwości w tym zakresie nie ma ani Sejmowa Komisja ds. Służb Specjalnych ani Najwyższa Izba Kontroli ani sądy powszechne. Za pożądane i celowe uznać należy racjonalne doprecyzowanie i wzmocnienie uprawnień każdej z tych instytucji zgodnie z jej obszarem działalności. I tak kontrola wykorzystania środków z funduszu operacyjnego powinna leżeć w gestii NIK. Z kolei sądy powszechne przy rozpoznawaniu wniosków dotyczących kontroli operacyjnej powinny mieć efektywne środki do weryfikacji kompletności i rzetelności informacji przedstawianych przez służby jako uzasadnienie konieczności stosowania kontroli operacyjnej.

4. Jeśli, Pani/Pana zdaniem, należy powołać nowy organ do kontroli służb specjalnych, to jaka powinna być jego struktura, zadania, skład i zasady jego powoływania?

Docelowo powinien być powołany na wzór innych krajów niezależny organ kolegialny (5-9 osób) wybierany przez Sejm kwalifikowaną większością (ewentualnie z udziałem Senatu), spoza parlamentarzystów. Jego przewodniczącym powinien być bądź sędzia w stanie spoczynku, bądź czynny sędzia z odpowiednim stażem i doświadczeniem, który na czas pracy w tym ciele nie orzekałby, zachowując status sędziego z możliwością powrotu na poprzednie stanowisko sędziowskie po zakończeniu kadencji (co wymagałoby odpowiednich zmian w Prawie o ustroju sądów powszechnych) Taki organ powinien mieć nieograniczone prawo do:

- dostępu do pomieszczeń służb
- przeglądania dokumentów
- żądania wyjaśnień i informacji
- przesłuchiwanie funkcjonariuszy pod rygorem odpowiedzialności za składanie fałszywych zeznań

Członkowie organy powinni mieć immunitet i nieusuwalność w czasie kadencji. Problemem jest natomiast, jaka instytucja byłaby odpowiedzialna za wydanie poświadczeń dostępu do informacji niejawnych. Za niepożądaną i sprzeczną z ideą funkcjonowania niezależnego organu nadzorczego uznać należałoby sytuację, w której to funkcjonariusze służby poddanej nadzorowi de facto decydowałiby kto będzie ten nadzór sprawował.

Sąd rozpoznający wnioski o kontrolę operacyjną (oraz prokurator dokonujący ich wstępnego zatwierdzenia) powinni mieć prawo w przypadku zastrzeżeń co do rzetelności i kompletności informacji przedstawionych przez służbę do zawiadomienia Organu Kontroli, który mógłby wszcząć postępowanie sprawdzające. Sama taka możliwość wpływałaby dyscyplinująco na służby i funkcjonariuszy

Dziś Sąd nie ma żadnych narzędzi do kontroli czy to co dostał od służby jako uzasadnienie wniosku o kontrolę operacyjną jest kompletne, nie jest zmanipulowane, czy jest rzetelne i zgodne z rzeczywistym stanem wiedzy służby.

5. Niezależnie od tego, jakie ciało (sądy, parlament, nowy powołany organ kontrolny) miałyby sprawować kontrolę, czy konieczny jest stały, poza rządem, nadzór i/lub kontrola służb, zwłaszcza w zakresie wykonywania przez nie czynności operacyjno-rozpoznawczych, przede wszystkim używania podsłuchów oraz wyrafinowanych narzędzi typu Pegasus?

System taki jak Pegasus i inne podobne zaawansowane narzędzia inwigilacyjne należy ująć w precyzyjne ramy prawne.

W przypadku najgroźniejszych przestępstw o charakterze szpiegowskim i terrorystycznym stosowanie tego rodzaju narzędzi w ściśle określony sposób na warunkach zapisanych w ustawie i za świadomie wyrażaną zgodą sądu może być uznane za niezbędne i uzasadnione.

6. Jeżeli odpowiedź na powyżej postawione pytanie jest twierdząca, czy takim nadzorem i/lub kontrolą powinny zostać objęte w równym stopniu wszystkie służby uprawnione do czynności operacyjnych? Czy powinien on dotyczyć czynności dokonywanych zarówno w kraju, jak za granicą?

Kontroli i nadzorowi niezależnego organu o jakim mowa w odpowiedzi na pytanie nr 4 powinny być poddane wszystkie służby (także policja) uprawnione do stosowania kontroli operacyjnej. Tylko wówczas kontrola i nadzór byłyby efektywne z punktu widzenia zapewnienia przestrzegania praw obywatelskich. Nadzór i kontrola nad działalnością służb specjalnych zagranicą powinny uwzględniać specyfikę tej działalności. Kontrola operacyjna stosowana jest na terenie kraju i na tym skupić się powinna przede wszystkim działalność niezależnego organu nadzoru.

7. Czy należy, wzorem niektórych innych państw demokratycznych, zwłaszcza z UE, wprowadzić instytucję skargi na działania służb, zwłaszcza użycia przez nie podsłuchów oraz wyrafinowanych narzędzi typu Pegasus? Czy do składania skargi mieliby prawo tylko obywatele polscy? Kto miałby te skargi rozpatrywać? W jaki sposób?

8. Czy należy, wzorem niektórych innych państw demokratycznych, zwłaszcza z UE, wprowadzić prawny obowiązek informowania osób, wobec których stosowano środki kontroli operacyjnej, ale wobec których te działania okazały się bezzasadne i wykluczono,

by te osoby brały udział w działalności przestępczej? Jeśli tak, czy taką możliwość należy wprowadzić tylko wobec obywateli RP? Jaki urząd byłby ew. zobowiązany do weryfikacji i informowania tych osób?

Prawny obowiązek informowania osób objętych kontrolą operacyjną uznać należy za rozwiązanie słuszne i zasadne z punktu widzenia zapewnienia przestrzegania praw obywatelskich. Tego rodzaju obowiązek powinien być obwarowany następującymi rygorami:

- a) dotyczyłyby osób, wobec których stosowanie kontroli operacyjnej nie dostarczyło dowodów na popełnienie przez nich przestępstw
- b) dotyczyłyby tylko obywateli polskich bądź tylko obywateli UE (nie ma powodów, powiadamiania obywateli Rosji że byli w zainteresowaniu służb polskich)
- b) sąd na wniosek danej służby lub prokuratora mógłby w szczególnie uzasadnionych przypadkach odroczyć na czas określony powiadomienie osoby objętej kontrolą operacyjną - taka instytucja funkcjonuje w polskim prawie w Kodeksie postępowania karnego przy tzw. podsłuchach procesowych - art. 239 i 240 kpk.

Wprowadzenie instytucji skargi na działalność służb specjalnych uznać należy za rozwiązanie celowe i uzasadnione. Skarga mogłaby dotyczyć:

- nielegalnego stosowania środków kontroli operacyjnej – czyli sytuacji, gdy nie było w ogóle zgody sądu, bądź kontrola operacyjna była stosowana w sposób przekraczający zgodę sądu
- niezasadnego stosowania środków kontroli operacyjnej – czyli sytuacji, gdy kontrola była stosowana legalnie (za zgodą sądu), lecz okazała się niezasadna, gdyż nie dostarczyła dowodów na popełnienie przestępstw przez osobę poddaną takiej kontroli.

Z racji specyfiki w/w tematyki rozpoznawaniem skarg powinien zajmować się niezależny organ nadzoru. Zasadnym wydaje się, aby prawo do wnoszenia skarg mieli oprócz obywateli polskich także obywatele krajów UE.

9. Jakie jeszcze, nie wymienione wyżej, działania należy podjąć, by usprawnić nadzór i kontrolę nad służbami specjalnymi?

Za celowe i zasadne uznać należy:

- 1) Dokonanie przeglądu poszczególnych przestępstw w odniesieniu do których policja i inne służby są uprawnione do składania wniosków o kontrolę operacyjną. W obecnym stanie prawnym kontrola operacyjna może stosowana w odniesieniu do bardzo wielu typów przestępstw, nie tylko tych najpoważniejszych i zagrożonych najsurowszymi karami. . Wymienić należy tytułem przykładu takie przestępstwa jak
 - kradzież z włamaniem (art. 279 par 1 kk) czy czyny przewidziane w ustawach:
 - o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach

- o muzeach
- o bibliotekach
- o restytucji narodowych dóbr kultury
(art. 19 ust. 1 pkt 3b ustawy o policji)

2) Wzmocnienie kontroli nad przestrzeganiem przez służby tajemnicy obroczą dziś jest to zbyt słabo gwarantowane:

art. 19 ust. 15 pkt 1 ustawy o Policji

art. 17 ust. 15f pkt 1 ustawy o CBA

art. 27 ust. 15h pkt 1 ustawy o ABW i AW

Ustawowy obowiązek niszczenia materiałów zawierających tajemnicę obrocą nałożony na szefów poszczególnych służb, bez mechanizmów kontroli uznać należy za niewystarczający.

3) Przywrócenie kompetencji sądu do wydawania zgody następczej na wykorzystanie materiałów z kontroli operacyjnej (dotyczących przestępstw nie objętych pierwotnym wnioskiem bądź dotyczących innych osób, niż te wobec której kontrola operacyjna była stosowana) - co wymaga zmiany art. 168b kpk. Dziś leży w sferze kompetencji prokuratora. Ma to istotne znaczenie z punktu zapewnienia efektywnej i skutecznej kontroli nad wykorzystaniem informacji uzyskanych w toku stosowania kontroli operacyjnej.

4) Zmiana uregulowania dopuszczalności dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa - art. 168a kpk - nie mogą być dopuszczone w postępowaniu karnym dowody uzyskane w toku kontroli operacyjnej prowadzonej z naruszeniem prawa.

W imieniu zarządu SSP „Iustitia”

**SSO prof. UŚ dr hab. Krystian
Markiewicz**

IUSTITIA

Stowarzyszenie
Sędziów Polskich

Stowarzyszenie Sędziów Polskich „IUSTITIA”

ul. Przyokopowa 33, 01-208 Warszawa, e-mail: biuro@iustitia.pl, www.iustitia.pl, tel. +48 22 535 88 31, +48 519356003